

13.12.2022

Група №33

Урок №40

Тема уроку: тема «любовного трикутника» в новелі «Три зозулі з поклоном». Образ любові як християнської цінності. Зміщення часових площин як художній засіб. Роль художньої деталі.

ТЛ: художня деталь (*поглиблено*).

Мета уроку: **(формувати компетентності):** *предметні:* удосконалення навичок визначати тему твору, його жанру, провідної думки, аналізувати образи, художні засоби особливості композиції; висловлювати власні роздуми про проблеми, порушені у творі, поведінку героїв; *ключові:* уміння виявляти власні почуття і поважати почуття інших; аналізувати проблемну ситуацію та знаходити шляхи її розв'язання; *естетичну:* виховання краси почуттів, гуманних принципів у взаєминах між людьми; усвідомлення високого сенсу почуття любові, уміння берегти її та цінувати.

Обладнання: портрет письменника, видання твору, ілюстрації до нього, словник літературознавчих термінів.

Тип уроку: урок-спостереження над текстом художнього твору.

Було і буде так в усі часи:

Любов, як сонце, світу відкриває

Безмежну велич людської краси.

Тому Господь її завжди благословляє.

Біблія

Мало бачити. Мало розуміти. Треба любити.

Немає загадки таланту, є вічна загадка любові.

Григорій Тютюнник

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. МОТИВАЦІЮ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Матеріали для опрацювання :

1. Опрацюйте ст. 203-208 у базовому підручнику: Українська література (рівень стандарту): підручник для 11 кл. закл. загальн. середн. освіти/ Олександр Авраменко. – К.: Грамота, 2019. – 256 с.

2. Слово вчителя

Кохання. Це почуття оспіване поетами усіх віків і поколінь, проте і сьогодні залишається загадкою людської душі. Воно своєю невидимою рукою торкається струн серця і виграє ніжною мелодією, спонукаючи до певних дій, непередбачених вчинків.

Кохання — прекрасне почуття. Воно залишає слід на все життя. В. Винниченко писав: «Кохання приходить зразу, в один момент і може одійти з такою ж раптовістю і несподівано. Любов приходить помалу, непомітно, стає господинею і одходить трудно, з муками і смертю»

Символічним втіленням добра, людяності, мудрості постають перед нами герої новели Григора Тютюнника «Три зозулі з поклоном», яку ми сьогодні розглянемо на уроці.

II. СПРИЙНЯТТЯ І ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ

* 1. Коментар мудрих думок

* Як ви розумієте слова Винниченка про любов, кохання?

* Що таке кохання?

Академічний словник дає таке тлумачення: «Кохання — почуття глибокої сердечної прихильності до особи іншої статі». Та чи може словник розкрити справжню глибину цього почуття...

* 2. Тема «любовного трикутника» в українській літературі

Тема любовного трикутника не нова в українській літературі. До неї зверталось багато письменників, серед них І. Франко «Украдене щастя», Леся Українка «Лісова пісня», Ліна Костенко «Маруся Чурай». Щоб зрозуміти, в чому новаторство Г. Тютюнника у розкритті «вічної теми «любовного трикутника» в новітній інтерпретації, послухаємо учнів, які досліджували ці твори.

Повідомлення 1

Любовний трикутник у драмі Івана Франка «Украдене щастя»: Анна — жандарм Михайло Гурман — чоловік Анни Микола Задорожний. Михайло повертається зі служби у військо, зустрічається з коханою дівчиною Анною, яка, обдурена братами, вийшла заміж за доброго, немолодого Миколу. Михайло думає лише про себе, його не цікавить доля жінки, про яку пішов поговор у селі, він не зважає на Миколу, зустрічаючись з Анною у його ж хаті... Чоловік не витримує цього і вкорочує життя своєму кривдникові. Життя трьох людей понівечене, загублене. Убивство Михайла не може принести омріяного щастя ні Анні, ні Миколі.

Повідомлення 2

Тему любовного трикутника порушує також Леся Українка в драмі-феєрії «Лісова пісня». Це Мавка — Лукаш — Килина. Прекрасною піснею про кохання називають цей твір Лесі Українки. Покохавши одне одного, Мавка і Лукаш по-справжньому стають щасливими. Їхні почуття чисті, щирі, світлі до того моменту, коли в їхнє життя не втручається обмежена і підступна Килина, яка, знаючи про любов Мавки і Лукаша, все ж таки зваблює хлопця, завдавши болю лісовій красуні. Одружившись із Лукашем, Килина зробила його нещасним і сама не зазнала щастя.

Повідомлення 3

Вічними образами в українській літературі стали також персонажі історичного роману у віршах Ліни Костенко «Маруся Чурай». Це Маруся — Гриць Бобренко — Галя Вишняківна. Маруся Чурай — головна героїня роману. Молода, вродлива дівчина мала чудовий голос, творча натура, з ніжною вразливою душею. «Ця дівчина не просто так, Маруся. Це — голос наш. Це — пісня. Це — душа». Таку оцінку дає Марусі безнадійно закоханий у неї Іван Іскра. Та Маруся любить Грицька Бобренка, який має роздвоєну душу: «Від того кидався берега до того, любив достаток і любив пісні». Трагедія дівчини в тому, що вони по-різному сприймали життя: «Моя любов чолом сягала неба, а Гриць ходив ногами по землі». Тому Бобренко зробив вибір на користь багатства, промінявши Марусю на Галю Вишняківну. Зраджена дівчина варить для себе отруйне зілля, та його випиває Гриць і помирає.

*** 3. Обмін враженнями щодо твору «Три зозулі з поклоном»**

* Чи традиційно вирішується проблема любовного трикутника в новелі? (Г. Тютюнник, розповідаючи про долі своїх героїв, підкреслює, що суперниці не протистоять одна одній, а розуміють і прощають)

*** 4. Історія створення новели**

У 1976 році до Ірпінського будинку творчості завітав сліпий бандурист. Серед пісень, які він виконував, була «Летіла зозуля через мою хату», де йшлося не просто про нещасливе кохання, а про вічне, непереборне страждання людини. Почувши цю пісню, Тютюнник підхопився, побіг до своєї кімнати. Так народилася новела «Три зозулі з поклоном» — одна з найчарівніших перлин української літератури.

У творі наявні автобіографічні моменти: героя звать Михайло, як батька Тютюнника. 1937 р. його заарештували і відправили до Сибіру, де він і загинув. У житті батька була жінка, яка його дуже кохала, та Михайло не зрадив власне сімейне життя. Тютюнник згадував: «Я виношую ще один жіночий образ. Образ жінки, котра дуже любила мого батька. Коли у нас сталося нещастя, мама в горі кинулася саме до неї. Жінка була набагато старша за маму, старша за батька. Але обоє, батько й мати, ніколи не посміли зневажати ту любов, велику, безвзаємну. Отож Марія пекла коржики, збирала все необхідне, бо мама ридала та побивалась. Удвох вони й поїхали розшукувати батька, не знаючи, що слід його загубився вже навіки...»

* 5. Слова пісні «Летіла зозуля через мою хату»

Летіла зозуля через мою хату,

Сіла на калині та й стала кувати.

— Ой ти, зозуленько, чого рано куєш,

Чи ти, зозуленько, моє горе чуєш?

— Якби не чувала, то я не кувала.

— Ой Боже мій, Боже, що я наробила.

Єсть у нього жінка, а я полюбила.

Єсть у нього жінка, ще й діточок двоє,

Ще й діточок двоє — чорняві обоє,

Ще й діточок двоє — чорняві обоє.

Розривають серце на четверо моє.

✳ 6. Складання літературного паспорта новели «Три зозулі з поклоном»

Літературний рід: епос.

Жанр: новела.

Тема: складність людських стосунків, виражена через історію нещасливого кохання.

Ідея: возвеличення любові як високої християнської цінності, яка вивищує людину над буденністю, очищає її душу.

Проблематика:

- ✳ проблема кохання як найвищого вияву духовної краси;
- ✳ зв'язок поколінь;
- ✳ родинне життя;
- ✳ репресії, життя людини, відірваної від дому, сім'ї у засланні;
- ✳ збереження загальнолюдських цінностей;
- ✳ вірність.

Композиція: новела в новелі, наявність обрамлення.

Персонажі: оповідач, Михайло, Софія, Марфа і Карпо Яркові.

Сюжет:

1. Заміжня Марфа Яркова кохає одруженого чоловіка Михайла, який має сина.
2. Синові (*оповідачеві новели*) історію цього кохання розповідає мати Софія.
3. Михайла заслано до Сибіру, звідки він ніколи не повернеться.
4. Один раз на місяць від Михайла дружині Соні надходять листи.
5. Прихід листів інтуїтивно відчуває Марфа, якій поблажливий листоноша дає пригорнути їх до грудей і «піддержати».
6. Соня, яка знає про Марфину любов до чоловіка, не засуджує суперницю.

В основі цього твору любовний трикутник: Софія — Михайло — Марфа.

✳ Що означають імена персонажів?

Михайло — з давньоєврейської «рівний, подібний до Бога». Михайлові властивий логічний склад розуму, робить все добре та вчасно, любить співати.

Софія — з грецької «мудрість, розум». Софія — ніжна, добра, здатна виявити співчуття до слабкої беззахисної істоти й надати посильну допомогу людині, що потрапила в скрутне становище.

Марфа — з арамейської «пані, господиня, володарка». Здавна вважалося, що дівчина на ім'я Марфа простодушна й мила. Їй не властива хитрість і злість, вона приємна і легка в спілкуванні. Добродушна, готова прийти на допомогу, доброзичлива й невимоглива.

Як бачимо, імена відповідають персонажам і допомагають розкрити їхні образи, внутрішній світ.

✳ **7. Робота в групах**

Учні досліджують, яку роль у житті героїв відіграє кохання, добирають цитати.

Перша група: любов у житті Марфи.

1) «Марфа серцем чула, коли від тата приходить лист. Вона чула його, мабуть, ще здалеку, той лист; мабуть, ще з півдороги. І ждала. Прийде до пошти, сяде на поріжку — тонесенька, тендітна, у блаженській, вишиваній сорочині й рясній спідничці над босими ногами, — і сидить, сяє жовтими кучерями з-під чорної хустки».

2) «Сині Марфині очі запливають слізьми і сяють угору на дядька Левка — ще синіші.

3) «Вона хапає з Левкових пучок листа — сльози рясно котяться їй по щоках, — пригортає його до грудей, цілує у зворотну адресу...»

4) «Марфа... не скоро віддає йому листа, мліючи з ним на грудях, і шепоче, шепоче:

— Ну от бачите, нічого я йому і не зробила...»

5) «А Марфа біжить на роботу, птахою летить, щоб дов'язати до вечора свої шість кіп, і вітер сушить — не висушить сльози у її очах.

Друга група: кохання Михайла.

1) «Тато ж... він якось і не старів, однаковий заставався і у двадцять, і в тридцять годочків. Сокіл був, ставний такий, смуглий, очі так і печуть, чорнющі. Гляне, було, — просто гляне і все, а в грудях так і потерпне. Може, тому, що він рідко піднімав очі. Більше долонею їх прикриє і думає про щось. А востаннє, як бачила його (ходила аж у Ромни, їх туди повезли), то вже не пекли, а тільки голубили — такі сумні. Дивиться ними — як з туману».

2) «... співаємо потихеньку. Тато баритоном, а я другим йому помагаю, а Марфа першу веде... Ото гляне, було, як чоловік над галушками катується, зітхне посеред пісні й одвернеться, а сльози в очах — наче дві свічечки голубі. До тата... Я то бачу. А він затулить надбрів'я долонею і співає. Або до тебе в колиску всміхається та приколисує легенько».

3) «Ти, Михайле, — кажу, — хоч би разочок на неї глянув. Бачиш, як вона до тебе світиться».

4) «Не суди мене гірко. Але я ніколи нікому не казав неправди і зараз не скажу: я чую щодня, що десь тут коло мене ходить Марфина душа нещасна».

Третя група: любов у житті Софії.

1) «Ти, Михайло, — кажу, — хоч би разочок на неї глянув. Бачиш, як вона до тебе світиться». А він: «Навіщо людину мучити, як вона і так мучиться».

2) «Очі мамині сухі, голос не здригнеться, і я чую за ним: спогади її не щемлять її і не болять — вони закам'яніли».

3) «... А хто вам про це розказував, мамо? Дядько Левко?»

— Ні. Він мовчав. Сама бачила й чула. Я бо теж за нею слідком з роботи тікала. Отуди ярком, ярком — і до пошти. Дивлюсь, а вона вже на поріжку сидить, жде... Вона щораз перша вгадувала, коли тато обізветься.

— І ви на неї не сердилися?

— У горі, сину, ні на кого серця немає. Саме горе.

— А як же то — вона вгадувала, а ви — ні?»

*** 8. Обговорення «Листа до Софії»**

«Останній лист від тата» — це новела в новелі, і розкриває він цілий світ почуттів — сум за родиною, за втраченою свободою за життям та безмежну любов.

* Чому Михайло писав дружині про своє почуття до іншої?

* Чи можемо ми засуджувати Марфу за те, що так ненароком, мимоволі втрутилася в сімейне життя Софії і Михайла?

* Що говорить Біблія про осуд? (*«Не судіть своїх ближніх. Не судіть і вас не будуть судити; і не засуджуйте, то й не будете засуджені; прощайте, то і вам простять»*)

Ми маємо бути дуже обережними з осудом, адже, осуджуючи ближнього, ми заподіюємо часом несправедливість.

* 9. Дослідження символіки заголовка

Таємничим здається вислів «три зозулі з поклоном», і, напевно, тільки автор міг би пролити світло на його зміст. Але ми з вами спробуємо провести власне дослідження, керуючись змістом твору та усною народною творчістю.

* Чому Михайло посилає Марфі «три зозулі з поклоном»? (*Михайло бажає Марфі заспокоєння, щастя, вдячної взаємної любові...*)

Михайло — дуже чесна, правдива і порядна людина, тому, напевно, й потрапив до сталінських таборів. Щоб позбавити мук палко закохану людину, якій не може відповісти взаємністю, він передав привітання, що означає: *забудь, залиш мене і відпусти*. Відомо, що зозуля гнізда не мостить, тож Марфа повинна була зрозуміти, що її кохання приречене, що вона не матиме у відповідь такого ж почуття.

* Чи те саме значення має цей вислів у заголовку? (*У заголовку, швидше всього, три зозулі — то символ: три долі — Марфи, Михайла і Софії, переплетені та освячені святим почуттям великого кохання*)

* Які ще символи є у творі?

Сосна — символ рідного житла і самотності;

ім'я Софія — мудрість;

зозуля — смуток, тужлива звістка, туга; образ зневаженої людьми нещасної жінки;

числівник «три» — символ щастя, оптимізму, сподівання на краще;

ромашка — символ кохання;

чорна хустина — горе, страждання;

листи — зв'язок з родиною, з рідною домівкою.

У цих деталях виражається глибина Тютюнникового таланту новеліста.

✳ 10. Теорія літератури

✳ Що таке художня деталь?

✳ Які художні деталі можна виділити у новелі?

✳ Яка деталь у новелі є наскрізною? (*Сосна*)

✳ Відшукайте деталі-подробиці. (*Карпо «над галушками катується», тому і не помічає любові Марфи до іншого чоловіка; спогади завдають Софії болю, та вона переборює себе: «очі мамині сухі, голос не здригнеться»; «Марфа біжить на роботу, птахою летить, щоб дов'язати до вечора свої п'ять кіп, — і вітер сушить, не висушить сльози у її очах»; Марфа «й слова не ладна сказати», тільки губами ворухить й очима проводить студента...*)

Григора Тютюнника називають майстром художньої деталі. Художня деталь у творчості Григора Тютюнника одночасно є засобом й узагальнення, типізації й індивідуалізації, конкретизації в зображенні предметів та героїв. У «Щоденнику» письменник записав: «У художнього слова одна-єдина функція. Ця функція зветься необхідність». Він добирає тільки необхідні слова — тому й влучають вони прямо в серце.

III. УЗАГАЛЬНЕННЯ І СИСТЕМАТИЗАЦІЮ ВИВЧЕНОГО

✳ 1. Дослідити риси української ментальності на образах новели

Новела «Три зозулі з поклоном» настільки правдива, переконлива і прониклива, що, попри відсутність драматичних сюжетних зіткнень, кожне слово відгукується щемом у серці читача. Персонажі твору дуже глибокі психологічно і написані у традиційному ключі. Це звичайні люди, які живуть на землі своїх батьків, трудівники з діда-прадіда.

✳ Які ж риси української ментальності притаманні героям новели? (*Мати — спокійна, врівноважена, здатна до прощення, адже вона відповідальна за життя свого сина, народженого від коханого чоловіка. Такою є мати братів*

Половців у романі «Вершники» Ю. Яновського, мати Марусі Чурай з роману Ліни Костенко. Батько — мудрий і сильний, відповідальний, справжній чоловік, турбується про родину, навіть у засланні. Цими ж рисами наділений старий Сірко з роману «Тигролови» І. Багряного, Мирон Катранник з повісті «Жовтий князь» В. Барки. Марфа — чутлива і ніжна, одчайдушна, безтямно закохана і нещаслива, але не здатна будувати своє щастя на нещасті інших)

*** 2. Бесіда-узагальнення**

* Як ви вважаєте, що у новелі Григора Тютюнника важливіше — зображення подій чи почуттів?

* Чи традиційно вирішується в цьому творі так званий «любовний трикутник»?

* Чи можна вважати новелу притчовою? *(Новела має всі ознаки притчі. Ніхто з героїв твору не змінив сили душевного болю. Усі вони залишаються на роздоріжжі — кожен сам з собою: Михайло загинув у Сибіру, Соня сама виростила сина, Марфа продовжує чекати, вдивляючись в обличчя сина свого коханого. І Марфа, кохаючи чужого чоловіка, і Софія, чекаючи на повернення чоловіка із заслання, і Михайло, бажаючи повернутися до родини, однаково сподівалися на щастя)*

* Який же ідейний зміст новели? *(Наскрізною є ідея гуманізму та високий ідеал простої людини, яка сповідує святі закони народної моралі)*

*** 3. Робота з епіграфом. Відповідь на проблемне питання**

* Чому ж, на вашу думку, новела має таку незвичайну присвяту та чи виправдовує вона себе? *(Автор робить висновок, що любов — почуття незалежне від людської свідомості, волі, бажання, моралі, воно ніби дається якоюсь вищою силою, тому мусить лишатися поза осудом чи запереченням, має право на існування)*

* Чи здатна в реальному житті людина на такі глибокі й довготривалі почуття, як у новелі «Три зозулі з поклоном»?

Розв'язка любовного трикутника залежить тільки від нас самих — від нашого свідомого, самостійного, раціонального вибору, правильних шляхів.

✳ 4. Метод «Долоня щастя»

Тільки ми з вами творимо своє життя своїми руками, душею, серцем. У психологів є такий метод «Долоня щастя»: зажміть долоню, подумайте про ту людину, яка, можливо, колись вам створювала проблеми чи вкрала ваше кохання, подумайте про неї, побажайте їй добра й відпустіть. А в долоні щастя лишиться тільки добро.

IV. ПІДСУМОК УРОКУ

✳ 1. Продовж речення

- ✳ Сьогодні на уроці я навчився...
- ✳ Уперше я відчув...
- ✳ Я переконався в тому...
- ✳ Найбільше сподобалася відповідь..., тому що...
- ✳ Мої побажання тим, хто...

V. ДОМАШНЄ ЗАВДАННЯ

Написати творчу роботу на тему «Образ любові як втілення високої християнської цінності в новелі Г. Тютюнника «Три зозулі з поклоном».

Фото виконаних завдань надсилати мені на електронну пошту

Tanita.yar2018@gmail.com

У темі листа вкажіть ваше прізвище, номер групи та № уроку.